

Pamflett utgiven av *Offensiv* 1976. Den är författad av den blivande historikern och ständige sekreteraren i Svenska akademien, *Peter Englund*.

Ungern 1956

Kamp för arbetarkontroll och socialism

Det är i dagarna 20 år sedan den Ungerska revolutionen startades. Under en kort tid av frihet sökte den ungerska arbetarklassen skapa en demokratisk socialism. Ungernrevolten och dess bakgrunder ger en fin fingervisning om utvecklingen i öststaterna och om hur kampen måste föras i dessa länder.

När det fascistiska Tyskland i maj 1945 kollapsade var läget i Europa drastiskt förändrat jämfört med förkrigssituationen. Ett direkt revolutionärt läge förelåg i många länder. I exempelvis Frankrike och Italien hade den under kriget så aktiva motståndsrörelsen skaffat sig starka maktpositioner. Det enda hindret för dessa av kommunister och socialister dominerade rörelser att gripa makten var de allierade styrkor som fortvarande var stationerade i respektive länder. I detta läge vek man och gav order om avvapning av motståndsrörelserna. Kommunisterna fortsatte nu förkrigstidens folkfrontspolitik och gick i regeringskoalition med borgerliga partier. Allt detta motiverat av en skräck för en social revolution som inte skulle vara kontrollerad av dem själva. Men om läget var spänt i Västeuropa så var det mångdubbelt mer explosivt i Östeuropa. I och med kriget hade många av dessa länders borgarklasser helt misskrediterat sig själva genom en allians med Hitlertyskland. De var i många stycken politisk döda och utgjorde en liten eller ingen kraft i samhället. Den enda obestridda maktfaktorn i öst var Röda Armén.

Ryssarna gör snart klart att deras syfte är att ”upprätthålla lag och ordning för att förhindra att anarki uppstår”. Man var alltså inte ute efter att förändra dessa länders samhällsordningar på något vis. Sovjetregeringen gör utifrån detta allt för att den revolutionära situationen inte ska få blomma ut. Ibland går man t o m in och med vapenmakt och krossar de partisanstyrkor som under kriget bekämpat fascismen. Man börjar istället bilda nationella enhetsfrontsregeringar runt hela Östeuropa. Ofta får de gamla makthavarna sitta kvar som t ex i Bulgarien där folkfronten leddes av en överste Georgiev, f d ledare för den fascistiska organisationen, ”Militära förbundet”. I Ungern bildades i december 1944 en av sovjetbyråkratin stödd folkfrontsregering. Dess förste-minister var den av Hitler dekorerade fascistgeneralen Bela Miklos. Det politiska vakuum som uppstod när de fascistiska regimerna kollapsat uppfylldes snart av dessa absurda skapelser – folkfrontsregeringarna. Kreml hade i och med skapandet av dessa lyckats undgå det man fruktade mest av allt: en genomgripande social revolution där arbetarklassen skulle ha gripit makten. En sådan händelse skulle nämligen få verkningar långt utanför de berörda ländernas gränser och även i Sovjetunionen där arbetarklassen skulle lockas till efterföljd.

Åren 1946 till 1947 börjar stalinisterna sakta och systematiskt att skärpa sitt grepp över dessa enhetsfrontsregeringar. Småbrukar- och de socialdemokratiska partierna krossades. Ofta eliminerades dessa partier genom samgående. Kommunisterna svalde helt enkelt dessa partier och så småningom växte det starka kommunistiska inflytandet över till en total dominans. Alla vägar för opposition stängdes. Detta skedde samtidigt med ett gradvis förstatligande av näringslivet. Stalinist-diktatorn Rákosi i Ungern kallade detta för Salami-taktiken. Gradvis, bit för bit undanröjdes opposition och konkurrerande partier. Reaktionen hos massorna var både negativ och bitter. De stora förväntningarna man hade burit på strax efter kriget kom strax på skam och även inom kommunistpartierna så var det stora motsättningar. De östeuropeiska kommunistpartierna var delade i två grupper. Den första gruppen och den tongivande var Moskva - stalinisterna. De

flesta var exil politiker som överlevt 30-talets utrensningar i Sovjet och suttit i Moskva under kriget och som först efter segern över fascismen kommit tillbaka. Denna grupp var också den som hade sovjetbyråkratins stöd. Den andra gruppen var de som man skulle kunna kalla Partisan-kommunister. Det var folk som arbetat illegalt inne i de olika länderna under fascisttiden.

Utrensningar

Helt i linje med Salami-taktiken hade kommunistpartiet skaffat sig fullständig kontroll över statens repressiva organ = polis och militär. Denna hade man fått genom den makt man utövade över inrikesdepartementen där pålitliga partimedlemmar besatte alla nyckelposter. Kritiken mot en ”revolution uppifrån” som förekom inom kommunistpartierna blev inte gammal, snart gick en våg av utrensningar genom Östeuropa. Var fjärde partiansluten kommunist kom att drabbas. Dessutom efter brytningen Sovjet - Jugoslavien så skärptes misstron mot de ledande kommunisterna med ”partisanförflutet”. I Ungern gick Rákosi fram med järnhård hand. Det började med att Rajk, en ”partisankommunist” undanröjdes. I denne såg Rákosi en rival om makten. Rákosis eget förflutna var att han som exilkommunist varit en av de få som undgått uteslutning ur det ungerska kommunistpartiet under 30-talet. Rajk var som tidigare nämnts en ”partisankommunist” med förflutet som frivillig i Spanska inbördeskriget och motståndsledare i kampen mot Horthys fascistregim. Genom att eliminera Rajk slog Rákosi två flugor i en smäll. Han undanröjde den potentiella rivalen och fick samtidigt en syndabock med partisanbakgrund och detta gav underlig för ytterligare utrensningar.

Sensommaren 1949 inleds en skådeprocess mot Rajk. Han luras till erkännanden genom bl.a. falska löften och dolda, bandspelare, för att slutligen avrättas 1951.¹ Detta blir signalen till ytterligare utrensningstvågor i Ungern. Antalet politiska fångar stiger till 150.000. och över 2000 avrättas. I och med detta stärker stalinisterna sitt grepp över makten betydligt. Den ungerska säkerhetspolisen, vilken i december byter namn från AVO till AVH, får 1949 sin ställning förstärkt. Rákosi har triumferat. Den mer liberala exilkommunisten Imre Nagy utmanövreras och glider i bakgrunden. Terrorn och förtrycket ökar stadigt i Ungern.

Arbetarprotester

Under tiden hade förhållandena på arbetsplatser och fabriker, tillsammans med arbetarnas levnadsstandard, försämrats. Orsakerna till detta var den ”produktionsmaximeringspolitik” som fördes, vilken innebar att produktionen ständigt skulle ökas - till varje pris och oftast på arbetarnas bekostnad. Dessutom drev regimen igenom ackordsarbetsprincipen i en aldrig tidigare skådad omfattning. Orsakerna bakom detta &r helt klara. Dels framtvings en ökning av produktionen, samtidigt som grundlönerna hålls nere, dels är det ett effektivt sätt att splittra arbetarklassen.

Arbetarna protesterade givetvis och bjöd motstånd. Sabotage, maskning etc. blev allt mer vanligt. Regimen försökte ingripa genom att införa fler och fler repressiva lagar på arbetsmarknaden. Det stalinistiska greppet över Ungern och Östeuropa verkade helt orubbligt. Men då hände någonting. Stalin dog.

Klockan sex på morgonen den 6 mars 1953 tillkännagav Moskvaradion att ”hjärtat har upphört att slå hos Lenins vapenbroder”. Josef Stalin hade dött kvällen innan, sedan han några dygn tidigare drabbats av hjärnblödning. Både i öst och väst sjöng kommunistpartierna Stalins lov, och uttryckte djup sorg. Arbetarna i Östeuropa var dock inte riktigt inne på samma linje. I början av

---

¹ László Rajk avrättades inte 1951, utan i oktober 1949. – Red

juni demonstrerade arbetarna i Pilsen i Tjeckoslovakien. Allt började som en protest mot en valutareform, men kraven utvecklades snart till att gälla större makt över fabriksledningen, regeringens avgång och fria val. Regimen tvingades att kalla in militära styrkor från Prag. Två veckor senare revolterade arbetarna i Östtyskland. Revolten startade den 15 juni 1953 med att arbetarna avbröt arbetet vid bygget av Friedrichshainsjukhuset. Det hela spred sig, och dagen därpå hölls en demonstration mot lönesänkningar och ökning av ackordsnormer. Massor av människor anslöt sig till denna. Efter vissa fruktlösa kontakter med byråkraterna beslöt arbetarna att ta till sitt yttersta vapen: man proklamerade generalstrejk. Nästa morgon var större delen av Östtyskland lamslaget av denna. Snart blev det klart att regimen inte längre behärskade läget, och Sovjetiska trupper och stridsvagnar gick till aktion. Krigslagar infördes och efter korta men intensiva strider krossades arbetarrevolten.

Kremlbyråkraterna var uppenbarligen skakade av dessa händelser. Man insåg att en viss ändring av rådande politiken var nödvändig för att undvika en explosion. En ”ny kurs” kläcktes.

I Ungern fick på Malenkovs inrådan, Rákosi avgå som statsminister. I hans ställe kom Imre Nagy. Ungerns nya kurs blev snart klar. Nagy kritiserade 1951 års reviderade plan som en belastning för landet. Det man nu strävade efter var att komma bort från de delar i denna, som var direkta hämskor på industrin och konsumtionsvaruproduktionen.

Bönderna gavs möjlighet att utträda ur kollektivjordbruken. Övertidsarbetet minskades och över 100.000 politiska fångar frigavs. Dessa ”lättnader” välkomnades givetvis av det ungerska folket, men man insåg att dessa förändringar kom uppifrån, och från makter helt utanför deras kontroll. Alla de viktigaste besluten rörande politiken fattades i Moskva. Det skulle visa sig att den ”nya kursen” skulle hållas i knappt tjugo månader. I slutet av 1954 försvann den man i Kreml som stått bakom mycket av den nya reformpolitiken, Malenkov. En förändring stod för dörren igen. Nagy hade, med sina begränsade reformer, gått fram för snabbt. Den 18 april 1955 kickades Nagy och Rákosi återkom. Det är trots allt värt att kommentera det faktum att Nagy inte likviderades efter sin avsättning. Det visar på det allmänna läget av förvirring och obeslutsamhet som rådde i Kreml. Snart började Rákosi skära in på de reformer som Nagy frambragt. Oppositionen mot detta var förhållandevis stark speciellt bland de intellektuella och journalisterna. När missnöjet bland dessa grupper ökade, planerade Rákosi i gammal god (?) stalinistisk stil att krossa denna opposition. Den 13 februari 1956 arresterades en av de kritiska journalisterna. Då Sovjetunionens Kommunistiska Partis (SUKP) 20:e kongress öppnades i Moskva en dag senare, skulle dock utvecklingen vända sig mot Rákosi.

Av-stalinisering

När Nikita Chrusjtjov höll sitt berömda ”hemliga” tal inför kongressen satte han mäktiga krafter i rörelse runt om i östblocket. Han inledde avstaliniseringen med att avslöja allt om Stalin och stalintidens grymheter, lögner och svek (givetvis utelämnade han sin egen del i det hela). Stalinmytens totala kollaps var en oerhört omvälvande händelse. Grunden för kommunistpartierna runt om i världen revs undan. De benhårda stalinistiska diktatorerna avväpnades på en natt. Avstaliniseringen och krossandet av Stalinmyten fick speciellt starka återverkningar i två länder: Polen och Ungern.

Avslöjandena gav oppositionen fart. Den 1 april bildades ”Petöfisällskapet”. Folket bakom denna bildning var ungtkommunister som snart fick gott samarbete med, och stöd av författarförbundet. Petöfisällskapet skulle bli ett viktigt centrum för samhällskritiken. Från att i början bara tagit upp frågor angående författarnas konstnärliga frihet, fick kraven en alltmer omfattande karaktär. Man började diskutera en ”egen” väg till socialismen. Efter ett par månader hade den intellektuella

agitationen rullat igång på allvar. Alltmer regeringskritiska artiklar förekom i vissa tidningar och tidskrifter. Den sista juni utfärdade centralkommittén i kommunistpartiet, en resolution som fördömde Petöficirkeln och den ”öppna oppositionen mot partiet och folkdemokratin organiserad huvudsakligen av Imre Nagys grupp”. Man försöker också förgäves få stöd för detta hos arbetarna. Det börjar dock stå klart att den nuvarande ledningens politik rimmar illa med den avstalning som Kreml eftersträvar. Den 17 juli anländer Mikojan och Suslov till Budapest. Kreml har beslutat att Rákosi måste avgå. Han tvingas också till detta, men på hans plats som förste sekreterare sätts en stalinist av samma märke, nämligen Rákosis gode vän och medhjälpare, Ernö Gerö. För att en aning kompensera denna uppenbara halvmesyr tillsätts till politbyrån några centrister: Janos Kádár, Georgy Marosan och Karoly Kiss. Resultatet blev ett styre som i mycket var för heterogent för att kunna vara effektivt, och som eftergift sett var det mycket begränsat.

I början av september höll författarförbundet sin kongress. Alla Rákosianhängare berövades sina poster och ersattes med militanta kritiker av regimen. En hård kritik bedrevs och man ställde krav på upprättelse av Imre Nagy. Genom sitt obehindrade och stålhårda engagemang avslöjade man den splittrade och handlingsförlamade regeringen. Petöfisällskapet bedrev nu en ständigt ökande diskussionsverksamhet. Diskussionsgrupper och små lokalavdelningar dök upp runt om i landet. Samtidigt kom nyheterna från Polen att domarna mot de arbetare som tidigare under året deltagit i strejker och oroligheter i Poznan, blivit ovanligt milda. Allt detta bidrog till att öka temperaturen och trycket på regeringen. Efter att från början ha nekat, gav regeringen den 6 oktober tillstånd för en stor pompig statsbegravning för den utrensade och avrättade Lazlo Rajk. Över 300 000 människor deltog i ”begravningståget” och i tåten gick Imre Nagy.

Krav på arbetarkontroll

Under samma tid hade arbetarna aktiverats. Kravet på ”arbetarsjälvstyrelse” började dyka upp överallt. Snart skapades ett verkligt revolutionärt program av arbetarklassen. Man krävde utvidgad fackföreningsdemokrati, arbetarkontroll och en kraftigt stärkt maktposition för fackföreningarna. I och med att arbetarna kom förändrades situationen och strax tog även Petöfisällskapet upp arbetarnas krav.

Den 14 oktober reste Gerö och Kádár till Belgrad. Under samma tid nådde utvecklingen i Polen sin höjdpunkt. I den kraftmätning som där utspelades fick Sovjetregeringen och de polska stalinisterna fick vidkännas ett svidande nederlag. Detta var något som väckte stor uppmärksamhet och upphetsning i Ungern. För att ge uttryck åt ”solidariteten med våra polska kamrater” kallade Petöfisällskapet till massdemonstration i slutet av oktober 1956. Det var denna demonstration som skulle bli den tändande gnistan. Med sina ledande män i Belgrad visste inte partiet hur de skulle ställa sig till demonstrationen. Först gav man ett tillstånd, som senare återkallades av inrikesministern, Piros. En febril aktivitet inleddes från demonstranternas sida. Delegationer och representanter strömmade till partihögkvarteret, vilket ledde till att tillstånd åter gavs till demonstrationen. Demonstrationen satte igång och från en mängd håll strömmade stora folkmassor till demonstrationståget. Mötesplatsen var vid Bem-statyn där 50 000 människor hade samlats för att höra en sjupunktsresolution läsas upp av en representant från författarförbundet. I denna resolution ställdes bl a krav om; ”en oavhängig nationell politik uppbyggd på socialismens grundval, Fabrikerna måste styras av arbetare och specialister, fullständig politisk representation för arbetarklassen, regeringspost åt Imre Nagy och ett motstånd mot alla kontrarevolutionära försök och strävanden”. En till synes ganska moderat kravlista. Efter denna manifestation var demonstrationen över, men istället för att skingras växte den. Folkmassan satte sig i rörelse not Parlamentstorget. Snart började man få reda på innehållet i det radiotal som Gerö hållit vid 18-tiden. Gerö hade i sitt radiotal gått till våldsamt attack mot demonstranterna och menat att syftet

med demonstrationen var att undergräva arbetarnas makt. Han talade om Ungerns skuld till Sovjet och ansåg kraven och åsikterna vara fientlig lögnpropaganda. Demonstranterna blev oerhört retade av talet. Initiativen började komma. En del människor gav sig i väg för att finna Imre Nagy, andra marscherade till stadsparken och raserade Stalinstatyn och resten över hundra-tusen - gav sig i väg till radiohuset. Folk, massan ville att de sju punkterna i resolutionen skulle sändas ut i radio. De fann radiobyggnaden bevakad av tungt beväpnade AVH-män. En deputation med demonstranternas krav släpptes in. Det är inte klarlagt vad som hände med dessa, men det mest troliga är att de mördades. Människorna började så småningom bli otålig och spänningen steg. Man närmade sig byggnaden och AVH-männen öppnade eld rakt in i folkmassan. Efter detta kom händelserna slag i slag. Den ungerska revolutionen hade börjat.

Gatustrider och arbetarråd

Nyheten om demonstrationen och skottlossningen vid radiohuset spred sig snabbt. Demonstranterna beväpnade sig och försökte storma byggnaden. Vapen fick man av soldater och poliser vilka passivt agerade åskådare till händelseförloppet. Arbetarna på vapenfabriker beslagtogs stora mängder handeldvapen och distribuerade ut dessa till de stridande. Hela natten rasade strider i Budapest. Armén och polisen höll sig passiva och den enda styrka regimen kunde förlita sig på var den förhatliga säkerhetspolisen AVH. Centralkommittén greps av panik. Först beslöt man att Nagy skulle ta över statsministerposten. Sedan meddelade man att man begärt hjälp av de i landet stationerade sovjetiska trupperna för att återställa "ordningen". Det faktum att Nagy satt i regeringen som kallat in sovjetiska trupper demoraliserade många av de stridande. Speciellt de intellektuella såg sitt stora hopp i Nagy, han som nu förrådade dem. Arbetarna som inte hade samma illusioner om Nagy räddade situationen. Det var dessa som utgjorde huvudparten av de kämpande och även de som tog initiativen till de första rådsbildningarna. Medan striderna rasade med växlande intensitet i Budapest, anlände Mikojan och Suslov till staden. Gerö kickades från sin post som kommunistpartiets förste sekreterare, istället sattes Kádár på den posten. Vissa människor talade redan nu om att lägga ned vapnen och sluta upp bakom Nagy och Kádár, men revolutionen var nu i full gång. En generalstrejk spred sig över landet och i de flesta provinsstäderna övergick makten till de revolutionära kommittéer och arbetarråd som skjutit upp som svampar ur jorden. Den ryska militära inblandningen visade sig inte särdeles effektiv. På en mängd ställen diskuterade de sovjetiska soldaterna med ungrarna och vägrade lyda order. Hela ryska förband gick över till ungrarna och deltog aktivt i kampen mot AVH. Vissa ryska trupper slogs mot de stridande men lika många stödde de kämpande ungerska arbetarna. Revoltens två huvudfästerna Killiankasernerna och Corvinbiografen stod emot alla halvhjärtade angrepp. Strax efter nio på morgonen sände regeringen ut en vädjan om eld upphör. Man ville att "ordningen" skulle återställas. Det tog regimen flera dagar att inse att den hade att göra med ett allmänt uppror mot ett totalitärt styre. En kamp för demokrati, som tog sitt uttryck i upprättande av råd för självförvaltning. Enlig Hubert Ripka, en liberalt sinnad socialdemokrat formulerade arbetarna mitt under stridens gång: "ett program för radikal politisk och social omvälvning: Detta var en spontan utveckling. Det fanns inga regeringsdirektiv eller någon central ledning... Arbetarråd övertog fabrikenas förvaltning... I Ungern framföddes de av en spontan folklig rörelse och de blev snart en framväxande demokratisk levande organ och en kämpande revolutions instrument".

Programmen för arbetarråden runt om i landet varierade givetvis men gemensamt var kravet på arbetarkontroll över fabriken och industrierna, de ryska truppers bortdragande, politisk frihet och allmän amnesti för alla som deltagit i revolten. Här och var restes krav på parlamentarisk demokrati, men gemensamt och enhälligt var kravet på enpartisystemets avskaffande. Det är värt att notera den medvetenhet som den tidigare så förtryckta ungerska arbetarklassen demonstre-

rade.

Redan den 25 oktober startade råden med att samordna sin verksamhet. Detta byggde på ett system med ett huvudråd i varje stad dit mindre råd skickade representanter. Dessa råd representerade alla olika grupper som deltog i revolten; arbetare, bönder, soldater etc. Snart blev det också klart att den enda egentliga makten bredvid Röda Armén var arbetarråden. Det var dessa råd som var drivkraften och organisatören bakom allt som hände: de organiserade den väpnade arbetarmilisen, livsmedelsförsörjningen, sjukvården och de var de som formulerade och lade fram de ekonomiska och politiska kraven.

Den nya regeringen som Nagy presenterade den 27 okt möttes med skepsis då allt för många stalinister fanns i den(en stalinist i regeringen är alltid en för mycket). Nagy fanns hela tiden i en mellanställning. Han försökte medla, han försökte lyssna på de revolterande, han försökte lyssna på ryssarna men mest av allt försökte han få kontroll över revolutionens förlopp - något som blev alltmer omöjligt. Kraven som ställdes började växa Nagys regering över huvudet. Samtidigt utfärdade de Fria fackföreningarnas landsråd en resolution. Detta landsråd var en förening av samtliga råd i landet och de reformerade fackföreningarna. I resolutionen ställdes krav om bl a: ”fackföreningsmedverkan i regeringen, arbetarmilisens medverkan i ordningens upprätthållande och tillbakadragande av alla ryska trupper i Ungern”. I de ekonomiska kraven sades bl a: ”arbetarråd skulle upprättas i alla fabriker för genomförande av a/ arbetarförvaltning b/ en radikal omvandling av statens centrala planeringssystem och ekonomiska förvaltning”. Detta programs krav kämpade de ungerska arbetarna för. Kort sagt: Arbetarkontroll över produktionen.

Den ungerska demokratin började leva på nytt. Dels genom arbetarråden och dels genom de politiska partier som nu återuppstått. Socialdemokratiska partiet återuppstod tillsammans med olika bondepartier. T o m kommunistpartiet stod i begrepp att omorganiseras. Det skulle döpas om till Socialistiska arbetarpartiet. 25 nya dagstidningar skapades på några dar.

Kring veckoslutet avmattades striderna. De ryska förband som fortvarande lydde order hade upphört med sina angrepp. Måndagen den 29:e träffades rådsdelegater från hela landet i Győr något som närmast kunde liknas vid ett ultimatum till Nagy. Till listan på krav hade nu lagts: ”Ungerns utträde ur Warszawa-pakten”. Dagen därpå tillkännagav Nagy en återgång till ”ett system baserat på det demokratiska samarbetet mellan koalitionspartier, som existerade 1945”. I samma veva började Röda Armén dra sig tillbaka från Budapest. Folket man hade segrat, trodde man. Men Röda Armén drog sig inte tillbaka för att lämna Ungern utan bara för att omgruppera sina styrkor.

Kreml hade nu sett vad man måste göra, om man lämnade den ungerska revolutionen i fred skulle den sprida sig till den övriga delen av östblocket och historien skulle återupprepa sig. Detta fruktade man som pesten. De övriga byråkratierna i öst med Mao Tse-Tung i spetsen utövade tryck på ryssarna för att få dem att omedelbart krossa revolten i Ungern. Beslutet att göra detta underlättades ytterligare av den spricka som uppstått i väst över Suezproblemet. Dessutom visste man att de kapitalistiska makterna lika lite som Sovjetregeringen ville ha en riktig och fungerande socialistisk demokrati här på jordklotet. Den 1 november vek Nagy för ytterligare ett av arbetarnas krav. Han tillkännagav Ungerns utträde ur Warszawapakten, och deklarerade den ”Ungerska Folkrepublikens” neutralitet.

Röda armén

På eftermiddagen den 3 november försvann fyra ministrar ur Nagys regering med Kádár De var på ryska ambassaden för diskussioner med Mikojan, som just flugits dit från Moskva. På kvällen

arresterades revolutionens militära ledare Pal Maleter och general Kovacs. Nya, pålitliga, ryska trupper hade anlant och omgrupperingen var nu genomförd. Strax före klockan fyra gick Röda Armén till angrepp med flyg, artilleri, och enorma mängder stridsvagnsförband.

Anfallet inleddes samtidigt över hela Ungern. Det var väl planerat, och med ett starkt understöd från massansamlingar av flyg och artilleri, gick det ryska pansaret till attack. Rent militärtaktiskt är det idioti att använda stora pansarförband i storstadsbebyggelse, då dessa förband är väldigt sårbara i sådan omgivning. Röda arméns befälhavare var väl medvetna om detta. Orsaken till att man trots allt satte in så mycket pansar var att man inte ville att det skulle gå som vid den första interventionen då förbrödrade sig stora delar av de ryska trupperna med arbetarna och vägrade att slåss. Nu hade man fört fram nya förband som man tutat i en mängd propaganda och en hel del lögner. En del förband fick höra att man var till Suez för att slåss mot engelsmännen, och till en del sas t.o.m. att de skulle till Berlin för att bekämpa nazisterna. Man visste att stridsvagnsförband är mycket mer isolerade, och inte lika lätt kommer i kontakt med lokalbefolkningen.

Utgången var från början avgjord. Revolutionärernas militära resurser var ynkligt små jämfört med Röda Arméns. Man hade små förråd av ammunition och led brist på tunga vapen. Den ungerska armén satt också passiv under större delen av striderna. Det var först i slutet man grep in, men då var det ”för sent och för få”. Det var arbetarna i Budapests stora industriområden, Czepel och Dunapentele, och gruvarbetarna i Pecs, som stod för det starkaste och mest uthålliga motståndet – men sakta maldes dock även deras desperata motstånd ned av femton ryska pansardivisioner.

Samtidigt med den ryska interventionens början, bildade Janos Kádár i Szolnok, något som han kallade ”en ny arbetar- och bonderegering”. Denna regerings första gärning var att utfärda en deklARATION, där man bad den ryska regeringen om ”hjälp för att likvidera de kontrarevolutionära styrkorna och återställa ordningen”. Nu hade det folkliga upproret möt förtrycket blivit en ”kontrarevolution”. Kádár hade därmed gjort en kovändning. Tidigare hade han talat om revolutionen som rättfärdig och berättigad. Hårda strider rasade till den 10 november 1956 då revolten krossades militärt av de sovjetiska trupperna.

Även om arbetarklassen besegrats militärt så var den ännu inte knäckt. Arbetarrådets betydelse och makt ökade alltmer och i dem låg makten över landet. En dubbelmaktssituation hade uppstått och det var Kádár medveten om. Han var också medveten om den oerhörda styrka som var i arbetarrådets besittning. Arbetarråden nådde ett erkännande när Kádár den 16 november tvingades gå in i förhandlingar. Arbetarrådets styrka och det att generalstrejken höll landet i ett fast grepp hade tvingat Kádár till förhandlingar. Kádárs program var nästan helt identiskt med Nagy's bortsett från punkterna om neutralitet och flerpartisystem. Den 17 november gjorde han vissa eftergifter men de var fortvarande för små för att en uppgörelse skulle kunna ske och förhandlingarna blev därmed låsta. I slutet av november började man försöka att svälta ut de ungerska arbetarna. Bara de som arbetade fick ransoneringskort, men trots detta fortsatte generalstrejken. Arbetarklassens utdragna motstånd var fruktansvärt besvärande för Kádár och byråkraterna i Kreml, och till slut bestämde man sig för att likvidera allt återstående motstånd i Ungern. Arbetarråden skulle krossas!

Nagy som tillsammans med några andra tagit sin tillflykt till den jugoslaviska ambassaden garanterades fri lejd av Kádár. Detta löfte bröts omedelbart. Ryska säkerhetsofficerare arresterade Nagy och han fördes under vilda protester till Rumänien. Kádár påstod att det var helt i överensstämmelse med Nagys egen vilja. Detta kan verkligen betvivlas, då det senare tillkännagavs att

han tillsammans med bl a Pal Maleter hade avrättats i Rumänien.²

I början av december arresterades ledarna för det centrala arbetarrådet. Proteststrejker slås ned hårt och brutalt. Fler framträdande kommitté medlemmar arresteras och en attack på bred front inleds mot arbetarråden. När det centrala arbetarrådet den 9 december 1956 proklamerar en 48-timmar lång generalstrejk inför regimen undantagstillstånd. Alla centrala och regionala arbetarråd upplöses. Uppslutningen kring generalstrejken är nära nog 100%-ig och den 15 december återinförs dödsstraff för strejkande. Inom kort kom rapporter om avrättningar. Arbetare plockas slumpvis ut och avrättas för att avskräcka de andra. Gyorgy Marosan förklarar att regeringen är beredd att ”avrätta 10 000 människor för att visa att det är den och inte arbetarråden som är den riktiga regeringen”. Rapporter förekom samtidigt om gerillaaktiviteter riktade mot förtryckarregerimen. Sakta maldes motståndet sönder. I mitten av 1957 hade rådets funktioner förintats och den 17 november samma år tillkännagavs att återstående arbetarråd omedelbart skulle avskaffas.

REVOLUTIONEN VAR KROSSAD!

Så här tjugo år kan vi lätt säga att den ungerska revolutionen bär en enorm aktualitet. Dess budskap om de arbetande människornas kontroll över sina liv, om enpartisystemets förkastlighet, om styrkan i arbetarnas fristående organisationer och om kampen för socialism inne i Öststaterna, dessa föregivet socialistiska stater - det lever än med oförminskad intensitet. Detta bevisar den ungerska revolutionen: dessa stater har *ingenting* med socialism att göra. Tvärtom, vad som måste till är omvälvande politiska revolutioner för att arbetarklassen äntligen kan få makten i dess byråkratiserade staliniststater.

Revolten i Ungern står heller inte ensamt när det gäller händelser av detta slag. Händelser med varierande våldsamhet men på samma skala och med samma intentioner har förekommit; Tjeckoslovakien 1968, Polen 1970 etc. Även inne i Sovjetunionen har häftiga konfrontationer mellan arbetarklassen och den härskande byråkratiklassen ägt rum, som exempelvis i Donbasområdet 1962 då Kreml tvingades sätta in stridsvagnar för att få stopp på strejker och oroligheter. Allt pekar på att dessa tendenser i Öststaterna förstärks. Utvecklingen går mot en politisk revolution och vi måste vara redo att stödja våra kamrater i öst. Deras kamp är vår!

* * * * *

Lästips om Ungern (böcker)

Andy Anderson: [Ungern 56 – Den beväpnade sanningen](#)

Peter Fryer: [Ungersk tragedi](#)

Sture Källberg: [Uppror – Budapest 1956](#)

Se även [Rajkprocessen i Ungern 1949](#)

---

² Imre Nagy och Pal Maleter avrättades inte ”i Rumänien”, utan ställdes, tillsammans med flera andra, inför rätta i Ungern 1958. De dömdes till döden och hängdes 16 juni 1958. – *Red*